

Bożena Mazurkova

"Elementy delimitacyjne w dawnych książkach (od renesansu po romantyzm) jako źródło do badań życia literackiego"

Biuletyn Polonistyczny 31/5 (111), 101-105

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

s ę t k a w referacie "O recepcji filmowej adaptacji »Krzyżaków« H. Sienkiewicza". Ukazała z jednej strony wielki rozrzut opinii krytycznych, z drugiej - niesłabnące od lat powodzenie filmu u widzów.

Obradom towarzyszyła ożywiona dyskusja (ponad 20 wystąpień).

Aleksandra Chomiuk

listopad 1987

"ELEMENTY DELIMITACYJNE W DAWNYCH KSIĄŻKACH (OD RENESANSU PO ROMANTYZM)
JAKO ŹRÓDŁO DO BADAŃ ŻYCIA LITERACKIEGO"

(Sosnowiec, 28 X 1987)

28 października 1987 r. w Instytucie Literatury i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu odbyło się zebranie naukowe poświęcone zagadnieniom związanym z elementami okalającymi dzieła w księżce od XVI do XIX w. Spotkanie zorganizowali pracownicy Zakładu Historii Literatury Staropolskiej, Oświeceniowej i Romantycznej. Tematyka spotkania mieściła się w obrębie węzłowego problemu badawczego "Polska kultura narodowa, jej tendencje rozwojowe i percepcja".

Otwarcia zebrania dokonał doc. dr A. J a r o s z, który przewodniczył również dalszym obradom.

Pierwsza wystąpiła R. O c i e c z e k (kierownik w/w tematu badawczego), mówiąc "O ramie literacko-wydawniczej druków Franciszka Cezarego". Autorka podała podstawowe informacje o piśmienniczym i edytorskim obramowaniu dzieł staropolskich, wymieniła elementy tworzące ramę utworów, dokonała szczegółowej ich charakterystyki. Zwróciła przy tym uwagę na funkcje pełnio-

ne przez cząstki okalające utwory w dawnej księżce i określiła, w jaki sposób wzbogacały one wiedzę czytelnika o genezie i treści dzieła, o autorze i kolejnych wydaniach danego utworu.

Ogólne informacje, które odnieść by można do wielu dzieł wydawanych w dobie staropolskiej, referentka zilustrowała, omawiając literacką i edytorską obudowę "Jerozolimy wyzwolonej" Torquata Tassa w polskim przekładzie Piotra Kochanowskiego w trzech XVII-wiecznych wydaniach, które ukazały się w drukarni Franciszka Cezarego - seniora i wnuka.

Opis cząstek wprowadzających i zamykających dzieło pozwolił także nakreślić trzy główne perspektywy badań nad ramą literacko-wydawniczą dawnych dzieł, w zależności od potrzeb i założeń badawczych. Pierwsza - to opis dodatkowych cząstek utworu i określenie literackich, informacyjnych oraz źródłowych wartości tych elementów, a także skupienie uwagi na językowym i literackim ukształtowaniu elementów ramowych. Drugi punkt widzenia to prześledzenie przemian cząstek ramowych w toku rozwoju literatury, a także w kolejnych edycjach jednego dzieła. Trzecia perspektywa wskazuje, iż cząstki okalające utwory mogą być interesującym materiałem dla historyków dawnej książki, podstawą śledzenia przemian sztuki wydawniczej w kolejnych stuleciach oraz zmian w warsztacie edytorskim poszczególnych oficyn.

Kolejna referentka, M. J a r c z y k o w a, w komunikacie "Funkcje literackie enigmonimów w księżce wieku siedemnastego" zajęła się elementem wprowadzającym do dawnych dzieł, a będącym formą oznaczania autorstwa. Badaczka, charakteryzując enigmonimy, dokonała ich klasyfikacji, a także naświetliła występowanie zagadek autorskich w polskiej księżce i przedstawiła twórców rymowanych kryptonimów - tłumaczy i mniej znanych pisarzy.

Sygnalizując postulaty badawcze dotyczące wspomnianego materiału referentka dokonała analizy porównawczej enigmatyzmów Bardzińskiego, poprzedzających jego prace przekładowe, a także przedstawiła propozycje odczytania nazwiska autora "Różnych historii". Po scharakteryzowaniu autorskich zagadek Bardzińskiego i Chrościńskiego w przekładzie dzieła Lukana pt. "Farsalia" i określeniu miejsca oraz funkcji rymowanych zagadek w obrębie innych elementów wprowadzających do "Nowych Aten"

B. Chmielowskiego, autorka wskazała perspektywy badań nad omawianym materiałem. Zwróciła uwagę na możliwość wyodrębnienia enigmatyzmów zróżnicowanych co do kształtu i miejsca, jakie zajmują w utworze. Ponadto wskazała, iż dwie wymienione cechy, tzn. literackie ukształtowanie oraz umiejscowienie zagadek, mogłyby stać się podstawą do określenia funkcji pełnionych przez te części, np. ludycznych, literackich i innych, a tym samym do wzbogacenia wiedzy o piśmienniczo-edytorskim ukształtowaniu dawnych ksiązek.

Funkcjonowaniem dodatkowych części towarzyszących utworom w książce XVIII w. zajęła się m.in. B. Mazurkowska w referacie "Wydawnicze losy autorskich komentarzy w utworach F.D. Książnina". Autorka zaakcentowała troskę puławskiego twórcy o edytorskie ukształtowanie jego dzieł. Śledząc XIX- i XX-wieczne edycje tekstów Książnina wskazała, w jaki sposób wydawcy naruszali wolę autora w zakresie obramowania utworów dodatkowymi częściami - od zmian w usytuowaniu danego elementu, aż po jego eliminację. Kreśląc perspektywy badań nad autorskimi komentarzami Książnina, stwierdziła, iż w dalszej pracy istotne będzie określenie przyczyn i skutków wspomnianych modyfikacji, a także wskazanie funkcji graficznego i ilustracyjnego ukształtowania dodatkowych części w XVIII-wie-

cznych i późniejszych edycjach dzieł Książka.

Elementom okalającym dzieła wybranych polskich pisarzy XIX-wiecznych poświęcił uwagę M. P i e c h o t a w referacie pt. "Z problemów zjawisk delimitacyjnych w twórczości polskich romantyków". W wystąpieniu autor zwrócił uwagę na fakt, iż elementy tworzące "ramę" utworów pisarzy polskich doby romantyzmu interesowały badaczy tylko w przypadkach, gdy natrafiali oni na szczególne trudności w interpretowaniu tych specyficznych fragmentów tekstów, będących sygnałami początku i końca dzieła. Wskazał ponadto, iż w przypadku edycji dzieł polskich romantyków istotne miejsce w badaniach winno zająć poszukiwanie związków ukształtowania elementów okalających utwory z rozwijającymi się i krzyżującymi w epoce postaciami gatunkowymi, a także śledzenie przyczyn decydujących o wyborze przez autorów określonych w obrębie konkretnego gatunku części, wprowadzających i zamykających dzieło. Stwierdził również, iż w dalszej perspektywie badawczej interesująca wydaje się obserwacja delimitatorów pojawiających się wewnątrz dzieła, a nie należących do ramy literacko-wydawniczej.

W czasie obrad, którym towarzyszyła ożywiona dyskusja, referenci przedstawili dokumentację fotograficzną (fotokopie różnego typu elementów okalających dawne dzieła, a będących przedmiotem rozważań w kolejnych wystąpieniach).

Na zakończenie głos zabrał A. J a r o s z, który podsumował obrady zwracając uwagę na perspektywę badania przedstawionych przez referentów problemów. Podkreślił, jak wiele istotnych informacji na temat budowy dawnej książki, sztuki edytorskiej w minionych wiekach, działalności oficyn wydawniczych, a także ewolucji zwyczajów w zakresie ukształtowania piśmienniczej i edytorskiej obudowy dawnych dzieł oraz szeroko rozumia-

nego życia literackiego może przynieść badawcza penetracja dodatkowych części towarzyszących utworom od XVI do XIX wieku.

Istotną częścią obrad było nakreślenie dalszych perspektyw badawczych. Uczestnicy spotkania wskazali na konieczność dokonania opisu części wprowadzających i zamykających utwory, różnych form jednego typu elementów, a także określenia funkcji, jaką pełnią one w stosunku do dzieła i do czytelnika. Ponadto zaakcentowali potrzebę śledzenia zmian dokonujących się w obrębie elementów okalających dawne utwory, przy równoczesnym obserwowaniu przemian zachodzących w literaturze. W przyszłych badaniach - zdaniem referentów - zaobserwować należy, czy ewolucja kształtu części ramowych powiązana jest ze zmianami w sztuce edytorskiej, a także - jaki wpływ mieli edytorzy na ostateczny kształt dzieł w pierwszym wydaniu i w kolejnych wznowieniach.

Bożena Mazurkova

styczeń 1988

"LITERATURA I KULTURA PÓŹNEGO ŚREDNIOWIECZA W POLSCE"

(Warszawa, 10-12 XI 1987)

Konferencja pt. "Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce" zorganizowana została przez Pracownię Historii Literatury Staropolskiej IBL PAN. W toku obrad wysłuchano ponad 20 referatów wygłoszonych przez przedstawicieli różnych dyscyplin humanistycznych: historyków, historyków filozofii, sztuki, literatury i muzyki.

Przedpołudniowe obrady pierwszego dnia były poświęcone za-